

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. *Pretnje i pritisci*

1.1. Srđan Vučurević, direktor „Bačkopalanačkog nedeljnika“, obavestio je Udruženje novinara Srbije da mu je predsednik opštine Bačka Palanka, Dragan Bozalo, 11. maja telefonom pretio da će, ako nedeljnik još jednom napiše bilo šta o njemu, ili objavi njegovu sliku, baciti bombu na njegovu kuću i na redakciju lista. Direktor „Bačkopalanačkog nedeljnika“ tvrdi da je Bozalo istim rečima pretio i urednici lista, Dragici Nikolić. UNS u saopštenju navodi da je Dragan Bozalo negirao je da je pretio direktoru i urednici „Bačkopalanačkog nedeljnika“, ali ne i da ih je zvao telefonom isprovociran naslovnom stranom na kojoj je oslovljen sa „bivši predsednik opštine“. Predsednik opštine Bačka Palanka je UNS-u rekao da godinu i po dana ne daje izjave za taj list, a da su oni preneli njegovu izjavu datu drugom mediju.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, te posebno da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, niti uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Ugrožavanje sigurnosti pretnjom da će se napasti na život ili telo, što bi pretnja napada bombom na radni i životni prostor svakako mogla da predstavlja, je krivično delo za koje je Krivičnim zakonikom, za slučaj kada je pretnja usmerena na novinare, urednike ili direktore medija, koji u skladu sa zakonom jesu lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, i kada su pretnje iznete u vezi sa medijskim poslovima koje takvo lice obavlja, zaprećena kazna zatvora od jedne do osam godina. U konkretnom slučaju, nije saopšteno da li su o pozivima obavešteni nadležno tužilaštvo ili policija. Opisani incident, međutim, u nešto drastičnijoj formi, prati matricu pretnji i pritisaka kojima su brojni lokalni mediji i njihovi novinari izloženi gotovo svakodnevno. Po pravilu, postoji nezadovoljstvo lokalnog moćnika načinom na koji konkretan medij o njemu izveštava, koje onda rezultira nepozivanjem na konferencije za štampu i druge događaje, uskraćivanjem akreditacija za izveštavanje o radu organa lokalne samouprave, ili uskraćivanjem izjava. Pri tome se potpuno zanemaruje izričita obaveza propisana Zakonom o javnom informisanju državnim organima i organizacijama, organima teritorijalne autonomije i lokalne samouprave, javnim službama i javnim preduzećima, kao i poslanicima i odbornicima, da

informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. O meri u kojoj zanemarivanje ove obaveze ne nailazi ni na kakvu osudu ili posledice po onoga ko se o nju oglašava, svedoči i izjava predsednika opštine Bačka Palanka, Dragana Bozala, UNS-u, u kojoj on, ne samo da priznaje da krši zakon tako što godinu i po dana uskraćuje informacije o svome radu jednom konkretnom mediju, već to čini s punim ubeđenjem da je u pravu što tako postupa. Šta više, Bozalo izgleda uveren da sme, ne samo da diskriminiše medij uskraćujući mu izjave, već i da sme da mu zabrani da čak i prenosi njegove izjave date drugim medijima.

1.2. Ljiljana Stojanović, glavna i odgovorna urednica Regionalne informativne agencije „JUGpress“ iz Leskovca, nakon što je Internet portal ove agencije na kome se objavljuju vesti na srpskom, albanskom, romskom i bugarskom jeziku, objavio sadržaj dva dopisa kojima se organizacija Srpski oslobodilački antiteroristički pokret obratila predsedniku opštine Bujanovac, Šaipu Kamberiju, dobila je poruku Mikana Velinovića, koji se predstavlja kao osnivač i komandant ovog pokreta, u kojoj je optužuje za snishodljivost prema lokalnim vlastima u Bujanovcu i „krajnje zabrinjavajuću“ podršku terorizmu. U dopisima koje je „JUGpress“ objavio, Srpski oslobodilački antiteroristički pokret optužuje predsednika opštine Bujanovac da podržava terorizam i „dobronamerno“ mu savetuje da sa tim prestane. Ne želeći da spekulise ko stoji iza poruka, Ljiljana Stojanović je o istima obavestila nadležne državne organe, ali i predstavnike EU i Misije OEBS-a u Srbiji.

Srpski oslobodilački antiteroristički pokret i Mikan Velinović u medijima u Srbiji pominjani su uglavnom u kontekstu situacije u srpskim enklavama na Kosovu. U konkretnom slučaju, ova organizacija uputila je dva dopisa predsedniku opštine Bujanovac na jugu Srbije, reagujući povodom demonstracija u ovom gradu, organizovanih nakon što je policija, početkom maja, uhapsila pet Albanaca u Bujanovcu i okolini zbog sumnje da su počinili ratni zločin protiv civila 2001. godine. Još dve osobe uhapšene su, jer su pružale otpor tokom pretresa, dok je jedna osoba uhapšena, jer je tokom pretresa stana nađen pištolj za koji nije imala dozvolu. Oko 2.000 Albanaca protestovalo je u centru Bujanovca zbog hapšenja, a lokalni funkcioneri, među njima i predsednik opštine, Šaip Kamberi, tvrdili su da su hapšenja u funkciji destabilizacije političke i bezbednosne situacije na jugu Srbije, te da su imala za cilj da izazovu strah i konfuziju među građanima albanske nacionalnosti. Petorica uhapšenih pod sumnjom za ratni zločin, pušteni su krajem maja, ali nisu mogli da potvrde da li je postupak protiv njih obustavljen, ili će se samo braniti sa slobode. Kako su pitanja utvrđivanja odgovornosti za ratne zločine, kako to tvrdi jedna strana, odnosno zloupotrebe policije u predizborne svrhe, kako misle drugi (hapšenje je izvršeno tokom predizborne tišine, te je po mnogima samo omogućilo ministru unutrašnjih poslova da nastavi sa predizbornom kampanjom i nakon njenog formalnog okončanja),

nesumnjivo pitanja od javnog interesa, to i informacije koje se tiču ovih događaja, zadovoljavaju uslove za slobodno objavljivanje u medijima, osim kada bi drugačije bilo određeno zakonom. Takođe, Srpski oslobodilački antiteroristički pokret se sam obratio lokalnim funkcionerima u Bujanovcu sa mišljenjem i preporukama vezanim za stvar od javnog interesa, te je bilo nerealno da očekuju da će sadržaj njihovog obraćanja biti nedostupan javnosti. Naprotiv, insistiranje na tajnosti dopisa predsedniku opštine, jača sumnju da je cilj ove organizacije, koliko god sam dopis bio pisan biranim rečima, zapravo bila pretnja. Zato se i novo obraćanje Mikana Velinovića i Srpskog oslobodilačkog antiterorističkog pokreta, kojim on urednicu optužuje za podršku terorizmu, u situaciji u kojoj ona javnosti samo čini dostupnim informacije o stvarima o kojima javnost ima pravo da zna, nesumnjivo predstavlja uticaj podoban da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja i medij omete u obavljanju svog posla, i sa te strane i ograničavanje slobode javnog informisanja. Javnost ima pravo da bude upoznata sa mehanizmima kojima se utiče na izabrane predstavnike lokalne samouprave u cilju donošenja njihovih odluka, a država mora aktivno da štiti pravo javnosti da takve informacije prima, što uključuje i njenu obavezu da otkriva razloge, interese i prave namere koje stoje iza svakog konkretnog zahteva da se od javnosti sakrije nešto što javnost ima pravo da zna.

2. Sudski postupci

2.1. Tomislav Nikolić, u tom trenutku još uvek samo predsednik Srpske napredne stranke (SNS) i predsednički kandidat, podneo je 3. maja dve tužbe Višem sudu u Beogradu, jednu, protiv dnevnih novina „Kurir“, Saše Milovanovića, glavnog i odgovornog urednika „Kurira“ i Aleksandre Jerkov, portparolke Lige socijaldemokrata Vojvodine i kandidatkinje te stranke za gradonačelnicu Novog Sada, a drugu, protiv izdavača dnevnih novina „Blic“ i njihovog urednika, Veselina Simonovića. Obema tužbama, Nikolić traži odštetu od po čak 200 miliona dinara. Iz „Kurira“ tvrde da su tuženi zbog prenošenja izjave Aleksandre Jerkov sa konferencije za štampu, na kojoj je ona od Nikolića tražila da objasni na kojem je fakultetu diplomirao. U slučaju „Blica“, sporan je tekst „Misterija Nikolićeve diplome“. Srpska napredna stranka dala je medijima na uvid diplomu u kojoj se navodi da je Nikolić diplomirao 2007. godine na novosadskom Fakultetu za menadžment, ali su pojedini mediji nastavili da istražuju razloge iz kojih ta diploma nije bila pominjana u Nikolićevoj zvaničnoj biografiji za prethodne predsedničke izbore 2008. godine, na kojima je takođe učestvovao. Tada je, naime, u Nikolićevoj biografiji bilo navedeno da je završio tehničku školu (građevinski smer) i da je studirao na Pravnom fakultetu, ali da je studije prekinuo 1971. godine, dok se diploma stečena 2007. godine na novosadskom Fakultetu za menadžment uopšte nije pominjala. Iz SNS su potvrdili da su tužbe podnete, ali su rekli da je tužbama odštetni zahtev trebalo da bude opredeljen u iznosu od po dva miliona dinara, te da će

u slučaju da se zaista ispostavi da je traženo 100 puta više, opozvati punomoćje advokatima koji su tužbu podneli i ostati pri zahtevu od po dva miliona dinara.

U Nikolićevoj biografiji sa kojom ga je SNS kandidovao za predsednika Srbije, zaista je pisalo da je 2007. godine diplomirao na novosadskom Fakultetu za menadžment. Pitanje autentičnosti njegove diplome najviše je potencirala Liga socijaldemokrata Vojvodine, a dnevni list „Blic“ istraživao je razloge zbog kojih ova diploma nije bila navedena u ranijim Nikolićevim biografijama, te pisao o vezama novosadskog Fakulteta za menadžment sa nekadašnjim BK Univerzitetom Nikolićevih koalicionih partnera, braće Karić, bavio se pitanjem da li je Fakultet za menadžment bio akreditovan u vreme kada je Nikolić na njemu studirao, koliko su te studije trajale i da li se drugi studenti tog fakulteta sećaju da je Nikolić dolazio na predavanja ili polagao ispite u spornom periodu. Kako je Nikolić u međuvremenu izabran za predsednika Srbije, ove tužbe će nesumnjivo opterećivati odnos između njega i srpskih medija. Shodno Zakonu o javnom informisanju, u javnim glasilima slobodno se objavljuju ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna. Biografija sa kojom se neko kandiduje na najvišu državnu funkciju, kao i Tomislav Nikolić sam, kao kandidat za predsednika Republike, nesumnjivo predstavljaju pojavu i ličnost o kojima javnost ima interes da zna. U tom smislu, a posebno imajući u vidu i iznos naknade štete od po čak 200 miliona dinara koji se u svakom pojedinačnom slučaju traži, sve shodno javno objavljenim podacima na Internet portalu sudova Srbije, nesumnjivo se tako visoko odmereni tužbeni zahtevi mogu kvalifikovati kao zloupotreba prava, podesna da izazove autocenzuru i na taj način ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, odnosno da utiče na medije da izbegavaju da se bave pitanjima od značaja za javnost, s obzirom na činjenicu da Nikolić obavlja funkciju koju obavlja. Način na koji će sudovi odlučivati u ovoj pravnoj stvari, pokazaće meru u kojoj je srpsko pravosuđe doraslo zahtevima koje Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, i obaveza usklađivanja svoje prakse sa praksom Evropskog suda za ljudska prava u pitanjima koja se tiču zaštite prava na slobodu izražavanja, stavljaju pred njega.

2.2. U predmetu o kome smo u svojim izveštajima u više navrata pisali, a po tužbi novinara Vladimira Ješića protiv Velimira Ilića, predsednika Nove Srbije i bivšeg ministra u Vladi Republike Srbije, Viši sud u Novom Sadu 9. maja doneo je prvostepenu odluku, kojom je Ilića obavezao da isplati Ješiću iznos od 1,38 miliona dinara na ime naknade nematerijalne štete. Postupak se vodio povodom incidenta sa snimanja Ješićevog intervjua sa Ilićem iz 2003. godine.

Ovaj postupak pratili smo posebno pažljivo i pisali o njemu u svojim izveštajima, iz razloga što se tiče fizičkog napada na novinara, i to slučaja u kome se kao napadač pojavljuje aktivni političar.

koji je nakon tog incidenta bio i ministar u Vladi Srbije, a potom i poslanik u Narodnoj Skupštini. Krivični postupak protiv Velimira Ilića povodom istog incidenta nikada nije vođen, jer se on pozvao na poslanički imunitet, a Skupština Srbije je bila protiv toga da mu imunitet bude oduzet. Ono što je takođe interesantno, jeste da je svojevremeno u ovom predmetu već bila doneta presuda u korist Ješića, te da je Ilićeva žalba na tu presudu usvojena, iako je uložena čak tri godine nakon što je presuda doneta. Podsetimo, pravno je ovo jedino bilo moguće ukoliko prvobitna presuda Iliću tri godine nije bila ni uručena, budući da rokovi za žalbu teku od trenutka uručjenja presude, a ne od momenta njenog donošenja. Međutim, okolnost da presuda tri godine nije bila uručena, neshvatljiva je imajući u vidu funkcije koje je on u međuvremenu obavljao, kao i činjenicu da se radi o ličnosti koja je sve vreme prisutna u javnosti i o čijem prebivalištu, ili u krajnoj liniji i adresi radnog mesta na kome je presuda mogla biti uručena, su podaci sudu morali biti poznati. Ono što ova prvostepena presuda nije razjasnila, a što je mnogo važnije, jeste pitanje kako je moguće da političaru presuda ne može da bude uručena pune tri godine, ili, ukoliko presuda jeste bila uručena, da dokazi o tome nestanu. Sve dok bude postojala i trunka sumnje da procesna pravila i zakoni koji važe za sve građane Srbije, ne važe podjednako i za političare, te da im se izlazi u susret na način da im se uvažavaju žalbe podnete tri godine nakon donošenja presude, iako je rok za žalbu Zakonom o javnom informisanju utvrđen u ovakvim slučajevima samo osam dana, ostaće ozbiljan razlog za zabrinutost da je Srbija zemlja u kojoj političari još uvek mogu da napadaju novinare nekažnjeno, ili bar nekažnjeno blagovremeno. Prilika da se ova stvar do kraja razjasni, mogao bi da bude i postupak po žalbi koja se i na ovu presudu očekuje, budući da ju je Ješićev advokat najavio, tvrdnjom da je njegov klijent nezadovoljan visinom dosuđene naknade štete. Ranijom presudom koja je ukinuta po Ilićevoj žalbi podnetoj tri godine nakon njenog donošenja, Ješiću je bila dosuđena nekoliko puta viša naknada štete.

2.3. Privredni sud u Beogradu doneo je 8. maja privremenu meru kojom firmi „Insajder Tim“ d.o.o. iz Beograda, čiji je vlasnik Dragan J. Vučićević, bivši zamenik glavnog urednika „Nacionala“, bivši zamenik urednika „Kurira“ i bivši zamenik urednika i glavni urednik dnevnih novina „Press“, zabranjuje da svoje nove dnevne novine, objavljuje pod imenom „Nezavisne novine insajder“, „Nezavisne dnevne novine insajder“, „Insajder“, ili bilo kojim drugim imenom koje u sebi sadrži znak „Insajder“, zaštićen žigom, odnosno prijavom žiga od strane B92. Sud je privremenu meru odredio našavši da je B92 učinio verovatnim da će njegov žig „Insajder“, odnosno pravo iz prijave žiga „Insajder“ biti povređeno izdavanjem novina koje u svom nazivu imaju taj znak. „Insajder Tim“ d.o.o. uložio je žalbu protiv rešenja kojim je određena privremena mera, a njihove novine pojavile su se na kioscima 10. maja pod imenom „Informer“.

Vučičević je, između ostalog poznat i po tome što je nakon gostovanja u jednoj emisiji „Insajdera“, u julu 2005. godine, u dnevnom listu „Kurir“, objavio tekst pod naslovom „Brankica - prvi Gebels Srbije“, u kome je optužio TV B92, Brankicu Stanković i emisiju „Insajder“ za „gebelsovsku totalitarnu propagandu, manipulaciju i indoktrinaciju“, za njih je tvrdio da su „prljavi i beskrupulozni likovi [koji] pretenduju da budu nekakve vrhovne moralne sudije u ovoj državi i ovom društvu!“, i zaključio da je „Brankica Insajderka ... najobičniji lažov, manipulator i prevarant!“. Nakon napuštanja dnevnih novina „Press“, najavio je svoj novi projekat na društvenoj mreži Twitter, upravo pod imenom nagrađivanog serijala Televizije B92, koji je prethodno optuživao za „totalitarnu propagandu i manipulaciju“. Privremena mera je logična posledica činjenice da B92 od 2004. godine pred Zavodom za intelektualnu svojinu štiti dva znaka „Insajder“, kojima su obuhvaćeni i logo „Insajder“ i sama reč „Insajder“, u više klasa koje se sve neposredno ili posredno odnose na medije i sa medijima povezane delatnosti. Mogućnost izricanja privremene mere u ovakvim slučajevima predviđena je Zakonom o žigovima, a mediji su pisali da Vučićeviću ovo nije prvi put da pokušava da pokrene novine pod tuđim žigom. Naime, u jednom autorskom tekstu Radisava Rodića, osnivača dnevnih listova „Glas javnosti“ i „Kurir“, objavljenom 2009. godine u danas ugašenom „Glasu javnosti“, Rodić tvrdi da je Vučićević, nakon odlaska iz „Kurira“, decembra 2005. godine, pokušao da štampa novine pod imenom „Novi kurir“, u čemu je, takođe privremenom merom, bio osujećen. Inače, interesantno je da je izmenama Zakona o javnom informisanju iz 2009. godine, u ovaj propis uneta zabrana osnivanja javnog glasila pod imenom koje može izazvati zabunu u pogledu identiteta. Ova zabrana odnosi se, međutim, samo na slučajevne zabune u pogledu identiteta sa medijima koji su brisani iz registra javnih glasila ili su prestali da se štampaju ili izdaju. U svim drugim slučajevima, medijima koji pokušavaju da zaštite svoje pravo intelektualne svojine, odnosno konkretno svoj žig ili pravo iz prijave žiga, na raspolaganju stoje jedino pravna sredstva predviđena Zakonom o žigovima, odnosno Zakonom o trgovini (zaštita od nepoštene tržišne utakmice). Inače, Vučićevićeva kompanija je svoj znak „Insajder“ pokušala da zaštiti i kao žig pred Zavodom za intelektualnu svojinu. Postupak po toj prijavi još uvek uvek teče pred Zavodom za intelektualnu svojinu, ali je za očekivati da ona bude odbijena rešenjem. Mirela Bošković, pomoćnica direktora Sektora za znake razlikovanja u Zavodu, odgovarajući na pitanje koje se ticalo sudbine te prijave, izjavila je da je „Zakon o žigovima ... tu potpuno jasan i on propisuje da nijedno lice ne može žigom da zaštiti znak koji je identičan ili bitno sličan bilo ranije registrovanom žigu, ili ranije podnetoj prijavi za priznanje žiga“.